

VADÁSZ ENDRE SZEGEDI KAPCSOLATAI

SZ. KÜRTI KATALIN

(Debrecen, Déri Múzeum)

A modern magyar rézkarcolásnak Európa határain túl ismert egyénisége *Vadász Endre*, aki egyúttal a két világháború közötti magyar festészet figyelemreméltó művésze.¹ Állandó résztvevője volt a Munkácsy-céh, a Szinyei Társaság, az Ernst Múzeum kiállításainak, de részt vett a velencei biennálékon, a Magyar Rézkaroló Művészek Egyesülete európai és amerikai csoporttárlatain Oslótól Chicagóig, Londontól Clevelandig. Olaj- és temperaképei, akvarelljei, finomvonalú rézkarcai, folthatásokra épített metszetei egyre több lakás falára, majd közgyűjteményekbe kerültek. Grafikai lapjai, exlibrisei eljutottak a világ minden tájára a harmincas, negyvenes években. Mindezek alapján bátran mondhatjuk, hogy sikeres, ismert és elismert alkotó volt. Korai tragikus halála után azonban életműve feledésbe merült. Emléke felidézésére elsőként a szegedi Móra Ferenc Múzeum vállalkozott 1971-es emlékkiállításával.² Ezt követte az 1976/77-es debreceni tárlat, majd a Magyar Televízió 1977-ben sugárzott portréfilmje.³ A figyelem újabb jele a Magyar Nemzeti Galéria 1982-es emlékkiállítása, amelyen a Nemzeti Galéria és a Déri Múzeum tulajdonában lévő művek szerepeltek.⁴

1901. február 28-án született Szegeden, polgári családból. Édesanyja *Kohn Ilona*, édesapja *Vadász Simon Sándor* terménykereskedő. A szegedi Ipar u. 14. sz. majd a Zoltán u. 8. sz. alatti házban laktak. Három fiúk közül Endre volt a középső, aki már kisgyermek korában rajzolt, tizenhétéves korában pedig a háború viszonylag derűs perceiről és tanáraitól készített karikatúraalbumot.⁵ A szegedi reálgimnáziumban érettségizett. 1918—19-ben *Heller Ödömmel*, a szegedi képzőművészeti szabad-

¹ Legfontosabb irodalom: Conrad Gyula: *Vadász Endre* (Magyar grafika, 1932. 37), Berei Soó Rezső: *A mai debreceni grafika* (Debrecen, 1935), Uő: *Vadász Endre emlékezete* (Vándortűz, 1947. 6. 85—87.), Szegi Pálné: *Vadász Endre* (Művészet, 1961. 3. 12—14.), Sz. Kürti Katalin: *Vadász Endre kisgrafikái* (Déri Múzeum évkönyve 1978 — Debrecen, 1979. Szerk.: Dankó Imre — 319—352.)

² A katalógust írta, a kiállítást rendezte: Szelesi Zoltán. Ugyancsak ő foglalta össze *Vadász szegedi tevékenységét Szeged képzőművészete* című könyvében (Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972).

³ A kiállítást rendezte, a katalógust és a TV film szakismertetését írta: Sz. Kürti Katalin. *A Vadász Endre 1901—1944 című filmet* 1977. szeptember 20-án sugározta a Magyar Televízió. Szerk.: Ézsiás Anikó, operatőr: Németh Attila.

⁴ A kiállítást Aszalós Endre és Sz. Kürti Katalin rendezte. A katalógust írta: Sz. Kürti Katalin. Ismertetések: NN: *Egy emlékkiállítás* (Magyarország, 1982. 42. 26), P. Szűcs Julianna: *Rézkarcolatok a huszadik századból* (Népszabadság, 1982. dec. 15.), Székelyhidi Ágoston: *Vadász Endre fölta madása* (Hajdú-Bihari Napló, 1982. nov. 13). (ró-) Rózsa Gyula: *Vadász Endre emlékkiállítása* = *Kritika*, 1983. 1. sz. 38.

⁵ A dokumentumok és a karikatúra album a Déri Múzeum Képzőművészeti Adattárában (továbbiakban: DMKA) található.

iskolában tanult. A Tanácsköztársaság bukása után likvidált Heller — akinek Móra Ferenc több művében állított emléket — adta azt a bátorítást, hogy képzőművészeti pályára induljon a fiatal Vadász. Édesapja gyakorlati szemléletű és szigorú ember volt: nem ellenezte ugyan fia művészi tanulmányait, de ragaszkodott ahhoz, hogy iparos szakmát is szerezzon. Így Vadász Endre fényképész-tanulónak szerződött Budapestre 1921 őszén, három évre. 1923-ban mesteroklevelet szerzett. Később, festői munkája segédleteként igen nagy hasznát vette fényképész-tudásának.

Keményen meg kellett dolgoznia tehát, hogy megkezdhesse és majd folytathassa képzőművészeti tanulmányait. *Fischer Marcell* és *Neu Ernő* bankár személyében pártfogókat szerzett, akik beajánlották az Athenaeum Nyomdába, a „Borsszem Jankó” élclaphoz. A fiatal művészjelölt mindent megtett, hogy anyagilag függetlenítse magát, illetve szüleit tehermentesítse. 1922 őszén — többszáz jelentkező közül — huszadmagával nyert felvételt a Képzőművészeti főiskolára. Tanárai: grafikai szakon *Olgyai Viktor*, majd *Zádor István*, festő szakon *Fényes Adolf*, majd II. évtől *Glatz Oszkár*. Kimagasló tehetsége alapján már az első hetekben kiemelt támogatást kapott: külön modellje volt, a diákönkormányzat főtitkára lett. Keményen helyállt, megfeszített tempóban, reggeltől késő estig dolgozott a főiskolán (I—II. évben, párhuzamosan, a fényképésműteremben is). Mint B. Lilinek, ifjúkori szerelmének írta: „90 napja nem láttam a szegedi eget... a legszebb kolostori életet élem. 8—13-ig festek, 2—4-ig folytatom, utána elmélet hétig”. S közben éjszakákba nyúló rézkarcolás, kedvelt időtöltése következik, néha nagy séták az alakuló Millenium téren, Budán, egy-egy koncert, színházi előadás („Bánk bán, „Tartuffe,.) s állandó olvasás (Flaubert, Goethe, Lev Tolsztoj, főként a „Háború és béke,.)⁶

1922-től 1927-ig rendszeresen szerepelt a főiskolai növendékkiállításokon. Tanárai: *Glatz Oszkár*, *Vaszary János*, *Csók István* elismeréssel szólnak munkájáról, szorgalmáról. Glatz pl. 1923-ban meghívta parádsasvári alkotóházába. A régi Műcsarnokban rendezendő 1924-es növendékkiállításra már tizenegy alkotással hívták meg. Ilyen sikere közepette írta Lilinek: „ha így folytatom, nagyon sokat hagynak magam mögött”... „22 éves vagyok. Te szeretsz... az anyámék körülöttem vannak... Sokan olyan jók hozzám, hogy nem is érdemlem meg. Gyönyörű képek élnek bennem, megvalósításra várva. Nem vagyok genie, de tehetségem van. Elöl fogok járni — úgy hiszem! Inkább elismernek, mint elnyomnak. Előttem az élet és a remény... tudom, hogy nem sima az utam, eddig sem félttem a göröngyöktől és talán pihenőt is találok majd. Sok is már magamról...” Másik levelében portréi készítéséről, érzékenységéről nyilatkozott meg Lili előtt. „Tegnap festettem egy fejet, azt hiszem, nagyon jót... Egészen régi a kosztüm, a haj vöröses, a fültre lóg, a száj is kicsit puhább. A kifejezés és a szem én vagyok, de olyan mintha 500 évvel hamarébb készült volna.” „Nekem hinnem kell, mert ha egy nagy családás összetör, nem fogok tudni portrét festeni, csak bábokat.”

1922. január 16-án írta — útban Szegedről Pestre —, szinte gondolatilag megfogalmazva későbbi fehér képei festői programját: „Láttam a telet születni. Mikor elindultam, még sütött a nap, azután hidegebb lett a levegő. A sárga napfoltok farsangi fehér fátyolt kaptak és mire a hold egy útjába akadt bodor felhő közül kidugta kopasz fejét, a legszebb télben jártunk. Nehezen tudom a vibráló fehér hó szépségét leírni az árnyalatok, a színek száza, ecsetemnek is nehéz munkát adnának... ujjongva keltek táncra a fehérgalléros fák és a baliruhás házak... szemeim boldogan lesték a néma táncot, míg láthatatlan kéz csodás művészettel, fantasztikus jégviráfgüggönyt vont az üvegre...”⁷

⁶ Vadász ifjúkorára vonatkozóan Bartos Lili szolgáltatott adatokat. Tanulmányozásra átengedte Vadász ifjúkori naplóját és leveleit. Ezúton is megköszönjük segítségét.

⁷ Részletek a Bartos Lilinél lévő naplóból.

1925-ben a Szépművészeti Múzeum vásárolt rézkarcaiból. Ettől kezdve kiállítója a Szinyei Társaság Tavaszi Szalonjának, a Munkácsy-Céhnek. 1925-ben megkapta a Szinyei Társaság kitüntető elismerését, a Fruchter-díjat, az állami díjat, 1927-ben pedig a Wolfner népeletkép díjat. Az ösztöndíjak, pályázatok összegét külföldi tanulmányutakra fordította, 1924-ben és 1927-ben Firenzében, 1928-ban Párizsban járt.

1926 és 1927 nyarán *Glatz Oszkár* rábízta a mohácsi főiskolai művésztelep vezetését. A vízivilág, a színes népviselet, a néprajzilag és tájilag egyaránt érdekes vidék döntő hatással volt festészete alakulására. itt ismerkedett meg *Valentin Györgyi*-vel, akihez, akiért egyre gyakrabban járt Mohácsra, majd Bajára, Györgyi rokonaihoz. 1928 nyarán kötött házasságuk még szorosabbá, egy életre szólóvá tette a két Duma menti városhoz: Mohácshoz és Bajához fűződő kapcsolatát.

1927 nyarán szerzett diplomát a Képzőművészeti Főiskolán, kitűnő eredménnyel.⁸ Ez évben hívta meg tagjai sorába a Magyar Rézkarcoló Művészek Egyesülete, amelynek ettől kezdve állandó kiállítója itthon és külföldön. 1928 áprilisában a Szinyei Társaság Tavaszi Szalonján *Rézi c.* olajképe kitüntető elismerésben részesült.

1928 nyarán költöztek Debrecenbe. Vadász az Izraelita Gimnáziumban vállalt tanári állást. Tanártársai, tanítványai és a debreceni művészeti közélet képviselői rövidesen felfigyelnek munkájára. Nem kis része volt ebben megnyerő egyéniségének és országosan, majd nemzetközileg elismert művészetének. Az 1929-es év sikereiben gazdag volt: grafikai részt vettek és bronzérmert nyertek a barcelonai világkiállításon. Megkapta a Nemes Marcell utazási díjat, a Szinyei Társaság grafikai kitüntetését. Ősszel *Lázár Béla* hívta meg az Ernst Múzeum 105. csoporttárlatára. Budapesti kiállításán legfrissebb termését: külföldi útjainak élményét feldolgozó rézkarcait és mohácsi, folklór ihletésű fametszeteit mutatta be. 1930-ban grafikai részlettel vett a Velencei Biennálén, a monzai kiállításon, 1930–31-ben a Magyar Rézkarcoló Művészek Egyesülete amerikai kiállítás sorozatában. 1931-ben ismét az Ernst Múzeumban állított ki, többek között *Czóbel Bélával*. A 123. csoport tárlaton rézkarc sorozatát mutatta be. Ezt a kollekciónak jutalmazta a Szinyei Társaság a legmagasabb grafikai kitüntetéssel: a Zichy-díjjal. 1933-ban és 1936-ban újabb nagyszerű kiállításokat rendezett az Ernst Múzeumban. A 138. csoport tárlaton temperaképeit, a 158. kollektív kiállításon főként olasz tárgyú festményeit mutatta be.⁹

A debreceni képzőművészeti szervezeti életben egyre fontosabb szerepet töltött be a harmincas években.¹⁰ Cikkkel, elemzésekkel népszerűsítette Debrecenben a kortárs művészetet, ő köszöntötte pl. a Képzőművészek Új Társasága 1929-es debreceni szereplését. 1935-ben Soó Rezső, *Nagy József, Gáborjáni Szabó Kálmán* társaságában művészmunkatársa lett a Magyar Exlibris című lapnak, alapító tagja a debreceni Ajtósi Dürer Céhnek. Igazat kell adnunk az egykori barátoknak, Békés Istvánnak, aki szerint „*Vadász Endre sokfelé gyökerező képzőművészegyenisége ebben a városban törzsökösödött, lombosodott és borult virágba. A környezet, a légkör, amely körülvette, nemcsak serkentette képességei kibontakozását, hanem az is tény, hogy tragikusan rövid alkotópályának a legnemesebb termését jószerint a debreceni hét év alatt érlelte és takarította be... Az Ady Társaság képzőművészei sorában... Vadász sajátos szigeteket alkotott... de plebejus tematikája semmiképp sem véletlen*”.¹¹ Békés István így írta le Vadász debreceni környezetét: „*Legélesebben Arany János*

⁸ Házassági anyakönyvi kivonata, főiskolai oklevele a DMKA-ban.

⁹ A kiállítási katalógusok a Szépművészeti Múzeum könyvtárában, az egyes művekre vonatkozó adatok, cikkek az MTA Művészettörténeti Kutatócsoport Szentiványi adattárában található.

¹⁰ Vadász debreceni működésével kapcsolatban ld. Sz. Kürti Katalin: Vadász Endre kisgrafikai című tanulmányát és az ott közölt irodalmat!

¹¹ Részlet Békés István 1976-os debreceni megnyitójából (DMKA)

utcai otthonára emlékszem, hátul, egy régi ház udvarának a végén, a keresztépületben, ahol a könnyed-karcsú művész és törekeny kedves asszonykája rézmetsző-műhely és festő-ateliét is magába foglaló, aprócska fészket rendezett be... Munkáján kívül mindenben tartózkodó volt és mérsékletes. Inkább élcés, mint harcos vitapartner.” Hasonlóan vélekedett róla Fáy Árpád is: „Szerény, szinte félszeg mosolygós, ironikus és önironikus, a tréfát értő és kedvelő, társaságban vidám, de alapjában véve zárkózott és tartózkodó. Gyűlölte a fontoskodást, a nagyképűséget, egyszerű volt, póztalan, ha egyszer-egyszer új műveit mutatta barátainak, szinte leicsínylően mosolygott, mint aki felnőtt fejjel gyermeki játékaival foglalatsozkodik... Kedvenc olvasmánya volt ezidőtájt (1936 körül) a *Svejk*. Heteken, hónapokon át szórakoztatta barátait a könyvből felolvasott részletekkel. Ez is olyan jellemző volt rá: ellenállását a rendszerrel, a vaskalapossggal, a militarizmussal és fokozódó fenyegetettségükkel szemben, többek között így, ilyen ironikusan is kifejezte.”¹²

Budapesti és debreceni évei alatt is megőrizte szegedi kapcsolatait. Családjához rendszeresen járt haza, nyarai jó részét a Tisza-parton töltötte. Különösen szerette a vízi sportokat és a csendes vízvilág figyelését. 1926 áprilisában és 1927 szeptemberében (még mint főiskolás) a Kass-szállóban rendezett kiállítást.¹³ 1934-ben a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma meghívására — a Tisza-szálló halljában volt a Debrecenben élő, de ifjúkorát Szegeden töltő *Félegyházi Lászlóval* és *Gáborjáni Szabó Kálmánnak* közös tárlata, 1936 áprilisában a Hungária-szállóban Buday Györggyel.¹⁴ Tevékenységét különösen figyelemmel kísérte *Lusztig István*, *Déry Ernőné* és gyermekkori barátja, *Bartos László* nyomdatulajdonos, majd a Szegedi Grafikabarátok Köre. Ez a csoport adta ki 1936-ban „Haláltánc” című albumát. Nincs konkrét bizonyítékunk arra, hogy Vadász és Radnóti Miklós ismerte egymást, feltételezhető azonban, hogy 1930—1935 között (Radnóti szegedi egyetemi évei alatt) találkozhattak, vagy legalábbis ismerték egymást. Erre utal műveik egy részének hangulati és tematikai azonossága.

1932—1937 között a Magyar Rézkarcoló Művészek Egyesülete valamennyi külföldi tárlatán, tekintélyes kollekciónal szerepelt. (Hága, Amszterdam, Rotterdam, Koppenhága, Lemberg — ill. Chicágo, Los Angeles, stb.) *Öböl* című rézkarcát megvette és 300 példányban tagdíjúl készítette el a chicágói rézkarcgyűjtők egyesülete. Holland kiállításain ismerhette meg műveit egy gazdag holland gyűjtő és üzletember, Wim van der Kuylen, aki már 1935-ben felkereste Debrecenben. Ettől kezdve elszakíthatatlan barát lett Wim és Ans Kuylen, Vadász Endre és Györgyi. Kuylen új utakat, lehetőségeket nyitott meg Vadász Endre előtt, segítette művei külföldi eladását, a megrendeléseket, évenkénti külföldi útjait, kiállításait. Valószínűleg Kuylen és a Tamás Galéria ösztönzésére döntött úgy Vadász Endre 1936-ban, hogy Budapestre költözik. Kedves költözési értesítő tudósított az új budapesti címről: Visegrádi utca 21. Kapcsolata erősödött a Magyar Exlibris és Kisgrafikagyűjtők Egyesületével: ezt bizonyítja a MEGE tagságának műtermében tett látogatása és „Az úrifü, aki a paradicsomban járt,” című album kiadása 1937 karácsonyán. 1937 telén kiállítása nyílt a Tamás Galériában, majd megjelent „Budapest” albuma, amelynek lapjaiból különféle variánsokat árusított levelezőlapként a Tamás Galéria.

1936—40 között nagy európai utakat tett, jórészt Kuylenék társaságában. Több-ször járt Hollandiában, Franciaországban, Ausztriában. 1937-ben pl. *Marco Birnholz* bécsi gyógyszerész, kisgrafikagyűjtő látta vendégül 1938 nyarán — Kuylenékkel

¹² Fáy Árpád Sz. Kürti Katalinhoz írt levele (DMKA).

¹³ Ld. Szélesi Zoltán i. m. vonatkozó irodalmát!

¹⁴ D. S. (Devich Sándor): *Félegyházi László—Gáborjáni Szabó Kálmán és Vadász Endre kiállítása — Szegedi Új Nemzedék*, 1934. ápr. 1.

együtt — kéthónapos olasz körútra ment, s ebből egy hónapig *Gianni Mantero* világhírű építész, kisgrafikagyűjtő vendégei voltak Comóban. Kedves lapok őrzik e látogatások emlékét, s számtalan alkalmi grafika és könyvjegy a köszönet a vendéglátásokért.¹⁵

Valószínűleg Kuylennek köszönhető az amszterdami AKOS teremben rendezett kiállítása 1938-ban. Kuylen, mint szakíró is segítette, népszerűsítette Vadász művészetét.¹⁶ Kapcsolatuk 1940 után megszakadt.

A Magyar Rézkarcoló Művészek Egyesülete londoni csoporttárlata (1937) után csökkentek Vadász külföldi szereplései. Utoljára az 1939-es velencei biennálén szerepelt. Itthon 1937 után nem rendezett önálló bemutatót, a Múcsarnok, Nemzeti Szalon stb. nagy csoporttárlatain azonban még 1943-ban is részt vett („Magyar művészetért” akció III. pályázata, a „Magyar művészek olasz tárgyú képei” című kiállítás). Ötven művével szerepelt a debreceni Déri Múzeum 1943-as „Debreceni Képzőművészek és Műpártolók Egyesülete” országos grafikai kiállításán.

A gondtalan éveket súlyos, félelemmel teljes időszak követte. A kezdődő, majd egyre fokozódó zsidóüldözés egyre félénkebbé tette Vadászt és feleségét is, aki pedig határozottabb és jó gyakorlati érzékű volt. Amilyen biztonsággal állt Vadász mellett házasságuk tizenhat éve alatt, olyan egyértelműen követte a halálba is. Amikor 1943-ban Szajolba, munkatáborba vitték Vadász Endrét, már megegyeztek: ha valamelyikőjük nem bírná a tábort, a gettót, a másik is követi. A vég 1944 júniusában következett be: ekkor Vadász már Gödöllőn volt. Györgyinek gettóba kellett volna mennie. Egymásnak üzenve, egymástól távol lettek öngyilkosok mindketten 1944 június elején.¹⁷

A rövid, alig két évtizedes életművet nagyon nehéz korszakokra bontani. A katalógusok, reprodukciók, kritikák arról tanúskodnak, hogy Vadász gyorsan dolgozó, termékeny művész volt. 300—400-ra becsüljük festményei számát, amelyből eddig alig százat kutathattunk fel. Grafikáinak száma kb. 600—800, amelyből jelenleg háromszázat ismerünk. Viszonylag teljes és katalogizált kisgrafikai életműve, amely kb. négyszáz darabos, variánsokkal, fejlesztési fázisokkal majdnem ezer.

Első korszakában (1922—1929) a sokszorosító grafikai tevékenység uralkodott. Karcain a fény-árnyék ellentét. a megvilágítás kérdése izgatta, lapjain festői folthatásokra, misztikusságra törekedett, (*Fagylaltos, Borozók, Hány János*). Olasz tárgyú műveit (*Savonarola cellája, Kolostor*) még 1929 körül is ebben a modorban készítette, de itthoni tájélményből fakadó figurális tájképein már 1927-ben átváltott a második korszakra oly jellemző vonalasságra. 1927-es tápéi ihletésű rézkarcain finom, hajszálvékony vonalakkal írta körül palántázó, hajladozó, szántó-vető alakjait, a táji részleteket. Egyre inkább érvényesítette a modern rézkarcolás jellegzetességét: a japánoktól átvett tiszta kontúrrajzolást, a kalligráfia hatását. Bár mellőzte a folthatást, képes volt a tónusok érzékeltetésére. 1929 körül kezdett lino- és fametszéssel foglalkozni. Kezdetben külsődleges népművészeti ornamensekkel telítette lapjait. Rövidesen azonban szociális mondanivaló kifejtésére használta a fehér-fekete ellentétet. Kevés e korból ismert olajképén ugyancsak nagy kontrasztokra törekedett: sötét, mélybarna háttérből bontotta ki alakjait (*Fehérgalléros önarckép, Templombelső*). Főiskolás korában készült festményei Rudnay Gyula hatását őrzik: galéria tó-

¹⁵ Vadász külföldi megrendelőiről részletesen írt, a kisgrafikák adatait közölte Sz. Kürti Katalin i. m.

¹⁶ Wim van der Kuylen: II pittore ungherese Vadász Endre—Emporium (Bergamo) 1939. nov. 239—246.

¹⁷ Vadász haláláról — szemtanúk elbeszélése alapján — Szegi Pálné ír, i. m. Felesége búcsúlevele a DMKA-ban.

nusban festette misztikus hatású jeleneteit (*Beszélgők, Dombtetőn*). Amikor 1927-ben Glatz Oszkár rábízta a mohácsi művésztelep vezetését, jelentős változás állt be tájfestészetében. Nagy hatást tett rá a vízivilág atmoszférikus szépsége, a színes népviselet, a tájilág és néprajzilág egyaránt érdekes és archaikus környezet. Egyre gyakrabban jelentek meg művein a Duna-parti bárkák, csónakok, halászokkal, a vízimalmok molnáraival és őrletőivel, a kompon átkelő sokáccokkal. Állandó modellje volt Rézi, a színes népviseletbe öltözött sváb szolgálólány.

Ha hazalátogatott Szegedre, a vízi életet örökítette meg, majd a tápéi tisztaszobákat dagadó fehér párnákkal, színes csupraikkal.

1929 után szinte teljesen eltűnt grafikáiról a folthatás, csak a tiszta vonalasság érvényesült. Mint Lázár Béla jellemezte: „*Japános könnyedséggel, a tiszta vonal puritán egyszerűségével írta le formáit. Nem tónushatásokra tört, hanem éles és csalhatatlan formaigazságokra*”.¹⁸ 1931-től egymás után születtek gyöngyházzsínre hangolt, ún. fehér képei, többnyire téli tájai, amelyeken alföldi és Nagybánya környéki pusztákat, falusi utcákat jelenített meg. Ezekben a kissé Bruegelre emlékeztető festményeken magas nézőpontból láttatta a tájat, nagy távlatokat fogott át. A tempera használata lehetőséget adott a tónusgazdagságra, a nagy foltokban való fogalmazásra és ugyanakkor részletező rajzosságra, vonaljátékra. A véletlennek ható, festékcsoportatásra emlékeztető képrészletek egyesültek művein a kalligráfiával, s mint rajzain, karcain, itt is a japános könnyedség figyelhető meg.

Finom, fehér-szürke-kék színvilágát módosította 1933-as és 1935-ös nagybányai útja, majd egy olasz tanulmányút. Erőteljes kékek, vörösek, rózsaszínek tűnnek fel a mediterrán élmények hatására. Ezekről Lázár Béla így vélekedett az 1936-os kiállítás láttán: „*A szürke színek színfőniájába most élénkebb és határozottabb színek vegyülnek... még nem olvadtak bele a régi japánosan finom összhangba, kemények és önállóak. De finom grafikai látása bizonyára látja a kihívót és azon lesz, hogy azokat is összhangba olvassza*”,¹⁹ 1936–40 közti korszakára a további színesedés jellemző (Tamás Galéria lapjai, „après” sorozat). A magyar megrendelők, de külföldi mecénásai is egyre inkább ragaszkodnak a kolorált metszetekhez, karcokhoz. Ekkor készült fa- és linómetszetein — szemben 1930 körüli alkotásaival, de a fametszet magyar képviselőinek: *Gáborjáni Szabó Kálmánnak* és *Buday Györgynek* műveivel — a vonal a meghatározó és a fehér szín a domináns (pl. *Olasz táj híddal, Firenze*).

Ex libriseinek száma 1939-re már meghaladta a 250-et. Több művének megrendelője a Tamás Galéria, *Soó Rezső, Reisinger Jenő, Nagy József, Luzstig István*. Külföldi mecénásai *Marco Birnholz, Fritz Träber, Giovanni Montero*, de főként *Vim van der Kuylen* voltak.

Első megrendelői között három szegedi gyűjtőt találni: dr. *Luzstig Istvánt*, *Déry Ernőnét*, *Kolozs Lajost*. *Kolozs Lajosnak*, a szegedi Ládagyár tulajdonosának 1926-tól 1942-ig dolgozott: kisgrafikáin favágók, fadöntők jelennek meg (op. 7, 8, 13, 14). Gyakori a szegedi Tisza-part a vízen úszó tutajokkal (op. 117, 118).

Dr. Luzstig István szegedi ügyvéddel 1924-től haláláig kapcsolatban állt *Vadász Endre*.²⁰ A kb. harmincöt darabos kisgrafikai anyag egy része szegedi (op. 19 és 78), bécsi (op. 178) városképpel díszített, foglalkozására (op. 20, 21, 67, 81) és gyűjtőszenvédélyére (op. 260) utaló ex libris és alkalmi grafika. Kiemelkedő darab az 1924-es „*Vízholdó*” rézkarc felhasználásával készült op. 2-es könyvjegy, költőzési értesítője (op. 78), valamint a „*Tíz rézkarc ex libris*” albumban megjelent „*hamelni patkány*”

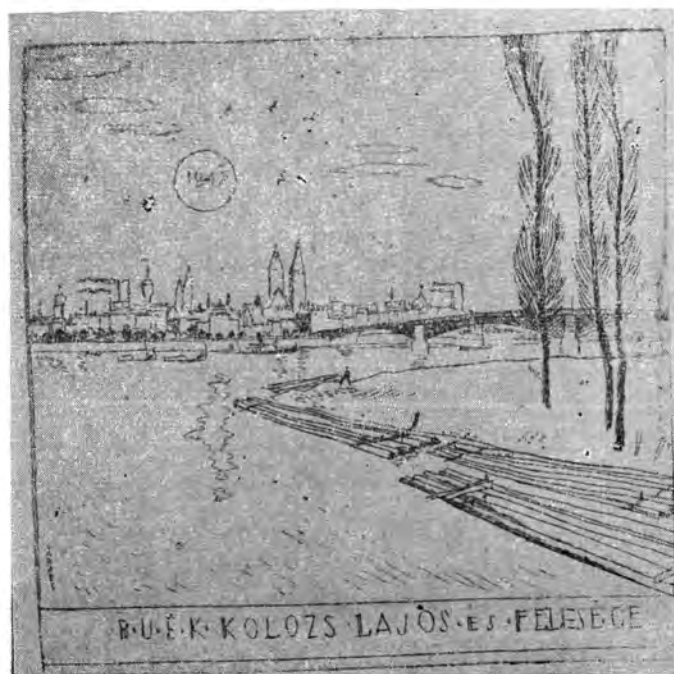
¹⁸ Lázár Béla katalógusbevezetője az Ernst Múzeum 1929-es, 105. számú csoporttárlatához.

¹⁹ Katalógusbevezető az Ernst Múzeum 158-as csoporttárlatához.

²⁰ *Luzstig István* (1903–1944?) szegedi ügyvéd, gyűjtő művészettárlását, műgyűjteményét méltatja *Galambos Ferenc* (*Kisgrafika*, 1973. 2. 6–11.)

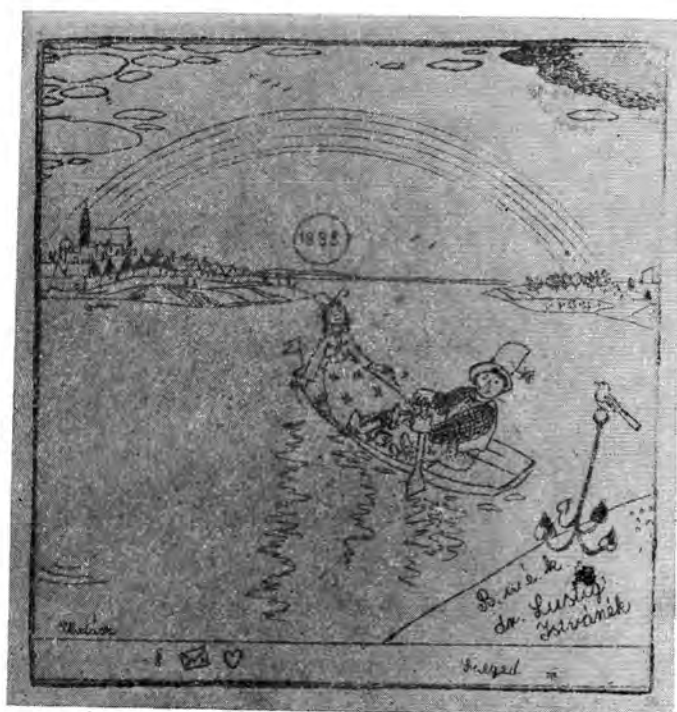
1. Kolozs Lajosék könyvjegye, 1936 (rézkarc)

2. Újévi lap Kolozs Lajoséknak 1942-re (rézkarc)

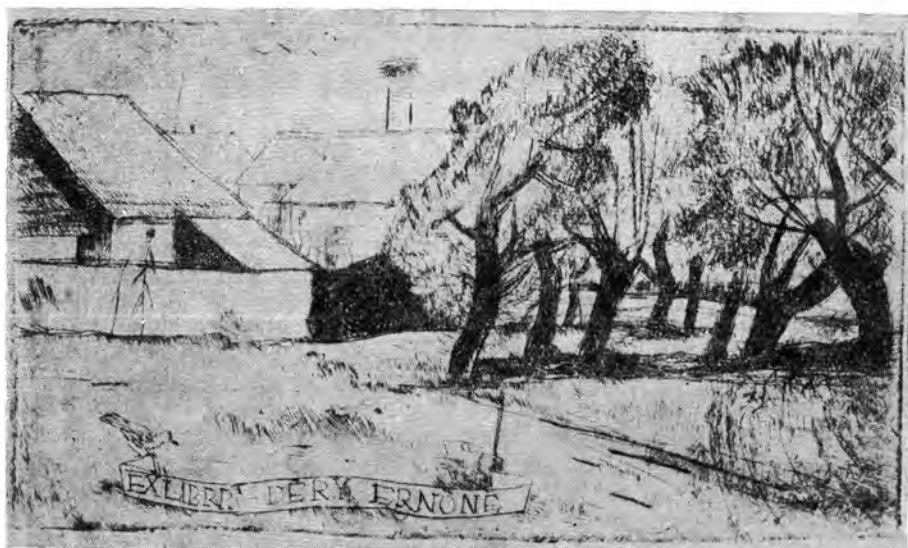
3. Vízhordó, Lustig ex librise, 1926 (rézkarc)

4. Újévi lap Lustigéknek az 1938-as évre (rézkarc)

5. Újévi lap Lustigéknak 1936-ra (rézkarc)

6. Déry Ernőné könyvjegye (rézkarc)

7. Alkalmi grafika Déryéknek, 1938 (rézkarc)

fogó” mondát idéző jelenet: paragrafusok tánca. Legmegrendítőbb karácsonyi, újévi lapjai ugyancsak Lusztig Istvánnak és Lilinek készültek 1940—1943 között. Lusztig és Vadász barátságára utal a kisgrafikák meleg, közvetlen hangja, a Lusztig-hagyatékban levő temperaképek magas színvonala. Lusztig nemcsak mecénása — az oeuvre lista és a „Haláltánc” kezdeményező kiadója —, hanem barátja is volt a Debrecenben, majd Budapesten élő Vadász Endrének. Soó Rezsővel együtt nagy szerepe volt abban, hogy Vadász művei eljutottak a világ minden jelentős gyűjtőjéhez.

Déry Ernőnének egy 1925-ben készített művét alakította át ex librissé.²¹ Az op. 5-ös rézkarc egy szép, kicsinyített alföldi tájkép. Az ezt követő kisgrafikák már telivér rézkarc és kisgrafikai stílusú művek. A harmincas évek végén Déry Ernőné mellett Déry Ilona és Déry Pál (majd Déry Zsuzsanna is, egy távolabbi rokon) is komoly, igényes megrendelője lett Vadásznak. Talán a Déry családnak készítette a legváltozatosabb rendeltetésű lapokat Vadász: a kisgrafikák a gyűjtőszennvedélyre utalnak

²¹ Déry Ernőné Ilona gyűjtőtevékenységét ism. Galambos Ferenc (Kisgrafika Értesítő, 1970. aug. 705—708). Ugyanitt Déry Ilona vallomása olvasható (702—704.)

(op. 30, ill. 73), házassági évfordulóról (op. 189) emlékeznek meg. A számtalan vizitkártya, meghívó, szignett mellett kiemelkedőek a népművészeti ihletésű húsvéti lapok (op. 241, 242, 278, 279), a békevágyról tanúskodó újévi üdvözlők (op. 319, 331). Déry Pál sportkönyveiben sporttárgyú ex librisek jelezték tulajdonosukat (op. 176 és 195), de zenei könyveiben, kottáiban is Vadász Endre készítette kis szignettek álltak.

Dr. Némegy Gyula ügyvéddel 1935-től mélyült el Vadász kapcsolata. Az ex librisek, alkalmi grafikák, valamint az „Emberek, én már oly régen repülök” c. verseskötnyben közölt illusztrációk jó része Némegy meghalt leányának, Annának emlékéét idézik. Legszébb a „Jelenetek egy apa életéből” című triptichon (op. 58, 59), valamint a 90. sz. finom vonalrajzú rézkarc.²²

8. dr. Némegy könyvjegye, 1935 (rézkarc)

A szegedi gyűjtőknek készített kisgrafikák — ha kerülő úton is — közgyűjteménybe kerültek. Némegy özvegyétől a szegedi múzeum, a Déry családtól a Déry Múzeum vásárolta meg a hagyatékot, Lusztignétől Soó Rezső.

Igen nagy terjedelmet kívánna, ha külön írnánk Vadász karácsonyi és újévi lapjairól, utazási értesítőiről, cirkusz-, haláltánc-témájú alkotásairól. Ezért csak egy csoportot, a haláltánc-jú alkotásait tekintem át, mert az önálló haláltánc lapokkal rokon újévi és cirkusz témájú kisgrafikáinak egy része is. 1936-ban jelent meg a tíz

²² dr. Némegy Gyula (1881—1949) szegedi ügyvéd, amatőr író, műgyűjtő, Közel ötezer ex librise volt, valamint kb. 150 festménye. Több irodalmi és képzőművészeti írása van. 1938-ban ő írta a Csongrád Megye című kötet Szeged képzőművészete című fejezetét. (Dr. Apró Ferenc adatszolgáltatása).

részkarcot tartalmazó „Haláltánc” album. (az oeuvre listában 131—140. számú lapokkal egyenlő). A haláltéma azonban már jóval előbb, 1922 körül izgatta a fiatal művészjelöltet, 1936 után pedig egyre gyakrabban jelentkezett, ha más témákban rejtve is. Áttekintve az idevágó grafikákat, fontos adalékokat kapunk Vadász hangulatára, életérzésére, de ezen túl egy tragédiákkal teli korra vonatkozóan is.

1922-ből négy lap tanúsítja: a fiatal művésznövendék képzeletét élénken foglalkoztatta az élet-halál kérdése. Érdeklődését bizonyára művészeti előzmények és e téma újbóli feléledése irányította. Az I. számú, Fischer Marcell bankárnak készített ex libris zongorázó Beethoven-alakot ábrázol, mögötte megjelenő csontvázal. Diák-kori szegedi szerelmének, Bartos Lilinek három könyvjegyet tervezett. Bár a művek nem maradtak fenn, leírásból, naplójegyzetből rekonstruálhatjuk, hogy az elsőt „morcos, kiszáradt fa a dombtetőn, alatta nőalak olvas, kezében gyermekláncfű, erre a halál ráfúj”, másikon „nőalak kút vizében képét nézi”, harmadikon „bekötött szemű fiatal lányt a halál vezet”.²³ E hármasterv első variánsa a „Haláltánc” sorozat részét képező (Lusztig) Lili ex librisével rokon.

Hosszú szünet után 1935-ben bukkan fel ismét a halál gondolata dr. Némedy már említett ex librisein („Jelenetek egy apa életéből”, falusi temető). Nem tudni pontosan, ki, vagy mi adta az ösztönzést a „Haláltánc” sorozat elkészítéséhez: lehet, hogy az 1935-ös debreceni nemzetközi kiállításon látott modern haláltánc lapok, vagy a Szegedi Grafikabarátok Köre (közelebbről Lusztig) biztatása: vállalja a kiadást. Tény, hogy 1936-ban megjelent az album, Vadász legizgalmasabb sorozata.²⁴ Vajda Béláné és Lusztig haláltánc könyvjegyen olasz városban, utcai énekesként, illetve tengerparton, halászként, Lili könyvjegyen napraforgók alatt, Déryné lapján fészket rabolva jelenik meg a lopakodó halál. Soó Rezső ex librisén a hegymászó, dr. Némedy lapján a vándorló, dr. Ilyés S. László könyvjegyen a kötéltes halála. „Ex musicis” felirat áll Réthy István és Weisz Imre haláltánc lapján. Az utóbbin (op. 134) a flótázó, az előbbin (op. 140) nagydobot verő csontváz jelenik meg a cirkuszban, függöny mögött. Ugyancsak cirkuszban, de nem a háttérben tűnik fel a csontváz dr. Ilyés S. László könyvjegyen (op. 136): Duna-parti szabad cirkuszban végzi mutatványát az ámuló közönség felett, drótkötélen. Ez az apró remekmű nagy téri tömörítéssel és drámai sűrítőerővel utal az élet-halál kérdésre, éppúgy, mint dr. Arady Kálmánnak szánt 139. számú lapja, amelyen marionettfiguraként táncoltatja az embereket a halál csontkeze. E sorozatot látva rendelte meg Kuylen 1937-ben a maga haláltánc lapját: ezen, éppúgy mint a fentiekben: az élet nagy színterén, a földgömbön táncolnak cirkuszi lovasként az emberek, de nyakukon már a halál ül.

1943-as firenzei lapján kaszás halál sétál át az Arno-hídon, szajoli jégzetein, akvarelljein a közelgő vég ölmos fájdalma leng át. A halállal való játék, ahogy Kardos László jellemezte az 1936-os Haláltánc-ot bevezetőjében — már rég megszűnt játék lenni a harmincas évek végén: súlyos, valóságos élmények és félelemérzet kifejezője lett.

1940 után kevesebbet dolgozott megrendelésre, s ex libriséin, alkalmi grafikáin egyre érzékenyebben reagált a környező világban jelentkező veszélyre, a háborútól való félelmének hangot adva. Már 1936-os „Haláltánc”, albumában jelentkezett egyfajta szorongásélmény, de az előérzet és a halál gondolatával való groteszk játék együttesében az utóbbi dominált. 1940 körül azonban sokkal konkrétabb élményei voltak, s sokkal nagyobb félelemérzéssel fogta fel és érezte a közeledő veszélyt.

²³ Vadász fiatalkori naplójában vázlatok és leírások találhatóak a korai, haláltémájú ex librisekről (Bartos Lili tulajdona).

²⁴ HALÁLTÁNC — tíz részkarca ex libris — Kardos László magyar, R. Freiherr v. Hoscheck-Mühlhaimb német bevezetésével. A Szegedi Grafikabarátok kiadása, 1936.

9. HALÁLTÁNC sorozat egy lapja dr. Néménynek, 1936 (rézkarc)

Mintha Radnóti-sorokat idézne újévi köszöntőkártyáin. Az 1940-es kisgrafikán szögesdrót keríti be a szántóföldeket. A drótkerítésen elárvult madár, alatt sarló, lekaszált virág. Lusztiig 1941-es újévi üdvözlésén fehér galambra lecsapó fekete sas utal hallatlan finomsággal, de nagy erővel az igazságtalanságra, a jót fenyegető gonoszra. Ugyanezt a gondolatot már 1940-ben megfogalmazta G. Wees ex librisén: hét gonosz szigonnyal támad az árva nyulacskára.

Angyalalakok hordozzák e lapokon a békevágyat, képviselik a jót a gonoszokkal szemben. Angyal repül át a térképen, a háborús rémületben dermedt városon, de anyalt tapos a háborút jelképező zsoldosra is. A békeangyal azonban csigaháton érkezik, mert nehezen várják a háborútól kimerült, meggyalázott emberek, akiknek sorsát ugyancsak jelképesen fejezi ki Vadász egy 1942-es rézkarcán: ketrecbe zárt anyalt öklüket rázó, csúfolódó gonoszok vesznek körül. A béke és az alapvető emberi jogok kerültek veszélybe az öt évig tartó háború és a harmincas évektől már jelenlévő zsidóüldözés során. Így Vadász anyala rémülten kapaszkodik a tengeren hányódó hajó rúdjaiba. („Pax Déry Ilonka 1941., és „BÚÉK 1942-Vadász.,,.) S a vitorla felirata, éppúgy mint a 40—44 között készült lapok jó részén, itt is PAX.

Pár bajai temperaképét leszámítva, alig van a negyvenes évekből olaj- vagy temperaképe. Bajai tájképein hattyúnyakú bárkák simulnak egymáshoz a csendes öbölben, szép ritmusú képletet adva. Nagyméretű akvarell-, illetve gouache-képein végtelen tájban elködlő, álomszerű figurákat jelenít meg, nemegyszer önmagát és

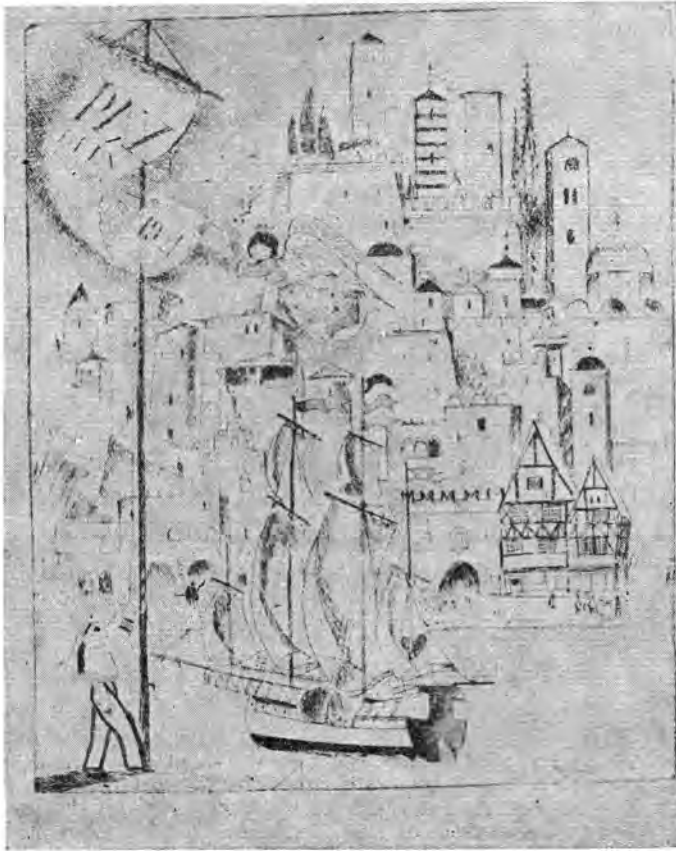

10. BUÉK dr. Lustig Istvánék, 1942 (linómetszet)

feleségét. A természetben felolvadó panteisztikus szemlélet jelentkezik e művekben. Ám ez az álmvilág nem kibúvó, hanem menedék volt, és egyre inkább azzá vált. Ahogy körülötte zorddá vált a világ, még több melegséget igyekezett árasztani, s egyre inkább kimutatta szeretetre, békességre való vágyát. 1943-as gyors iramú szajoli „jegyzetei„ kevés, elmosódó, szinte álomszerű figurát sejtetnek ólmosszürke ég alatt. E művei annak a Vadásznak naplójegyzetei, aki pislákoló önbizalommal, életkedvvel töltötte napjait a szajoli, majd 1944-ben a gödöllői munkatáborban, s finom, érzékeny idegrendszerével egyre biztosabban érezte meg a végső veszélyt, amellyel nem volt bátorsága szembenézni.

Ha két évtizedes életművét téma és műfaj szerint tekintjük át, a tájképeket kell kiemelniük.

A szegedi származású művész tájszeretete Tisza-parti élményeiből fakadt. Több száz grafikája, s festményeinek több mint fele tájkép és veduta. Egész sorozatban örököltette meg a Tisza-partot, a mohácsi, bajai és zebegényi Dunát, a Balatont, az Alföldet, olasz, francia és svájci tájélményeit. Vízparti jelenetein magas nézőpontból, mintegy rálátással mutatja be a hajóvontatókat, a vízimalmokat, a befagyott folyón korcsolyázókat, átkelőket. Hajszálvékony vonalakkal összefogott csoportképein, a karcok kis felületén hatalmas tájakat fog át, s tömegeket jelenít meg, némelyiket ezért érezzük Breughel-osnak. Merített Vadász a németalföldiek hatásából, de

11. Újévi lap Déryné Ilonkának, 1941-re (rézkarc)

grafikáit a korabeli magyar élet színeivel, hangulataival telítette, saját ízlése, egyénisége szerint interpretálta.

Ha hazalátogatott Szegedre, Tápéra ment: több festménye megörökítette a tápéi tisztaszobákat dagadó fehér párnáival, színes csupraival. Szegeden a Tisza-partot, a vízi életet örökítette meg soha ki nem fogyó szeretettel, változatossággal. Később a mohácsi, bajai Duna-part, illetve Sugovica, a Balaton és Zebegény, Nagybánya környéke, majd az alföldi síkság ragadta meg.

Mohácsi, bajai képein a tájszépesség mellett az archaikus életforma, a hallatlan érdekes, de már akkor is letűnőben lévő világ érdekelt. Egész sorozatot készített a vízimalmokról, lakóbárkákról, köszőrűsökről, hálójavítókról, s ezzel olyan epikus és néprajzilag is hiteles képet adott a századelő nyugodt vízi életéről, amely már néprajzi, megőrző jellege miatt is figyelemre méltó. Mi, a rohanó kor emberei, vele együtt éljük át a mohácsi part csendesen mozgalmas életét, a köszőrűs és festő mellett, körül ácsorgó bámszokdók, a szabadcirkusz szegényes kellékeire, sivár világára rácsodálkozó életét. Átéltük csodálkozásukat, örömeiket, mert Vadász bevon egy puha világba, a groteszken kedves szemléletmódjával.

Jellegzetes, kedvelt témája a cirkuszosok, mutatványosok élete. A szegedi, a debreceni, a zebegényi vásáron, piacon szeretettel és gyakran figyelte a megérkező,

12. Nagybánya környéki táj, Mezey exlibrise (rézkarc)

kirámoló, ponyvát feszítő cirkuszosokat, s az őket figyelő, bámuló embereket. Festményein elsősorban a közönség és sátor színes tömege fogta meg, grafikáin sokkal összetettebb élményvilágot közvetített. A színes külső mögött észrevette és észrevétette a sivárságot, a szegénységet. Az álarc, a függöny mögé kandikált, s elszomorodott, elszomorított. A lakókocsi ajtaján kinéző artistanő, vagy a levetett álarcot tartó bohóc alakjával a társadalom periferiáján élők kiszolgáltatottságát, védtelenségét hangsúlyozta, a pár perces varázslat, a szereplés után beálló hétköznapi élet sivárságát érzékeltette. Hasonlót fejeztek ki művei, mint Gulyás Pál „Cirkusz-művészet” című verse:

„Itt egy-két mágikus nagyítás,
Egy két bűvöskorong-hajítás.
Bár lettem volna fák moha,
s ne tettem volna ezt soha!
Minek ez a cirkusz művészet,
minek születni itt bűvésznek?
Ha vége van a mutatványnak,
a versek gyorsan messze szállnak,
ősi szél fú a fák között,
s csak a csörgősapka csörög.”

A melankólia mégis e karcoknál vegyül legtöbb fanyar humorral, groteszk hajlammal. A nézők úgy bámulják az erőművészt, a mutatványost, mintha az valóban a „világot jelentő deszkán” állna, a „szabad” (csak vászonnal körülkerített, nyitott)

13. Szegedi vásár, 1932 (rézkarc)

cirkusz vásznát áhitattal emlegetik a gyerekek. Így — bár sejteti Vadász a sivárságot — mindent bevon a látvány, a vízió, a költészet aranyával. Mindent átleng, megszépít egy álomszerű, különleges hangulat, egy csak rá jellemző kifejezőmód.

A kisemberekkel mindenütt közvetlen kapcsolatba került. A toszkán trattóriákban ivók, a piranói bárkák mellett dolgozók, vagy a bajai, mohácsi halászok jó ismerősei, kedves figurái lettek. De otthon volt a nagybányai vásárban, a zebegényi szabad cirkuszban, a debreceni vásáron, a párizsi kína-negyedben. Kezdetben kíváncsi megfigyelője volt a kisemberek életének, munkás hétköznapijainak és harsány ünnepeiknek. Korai mohácsi képei (amelyek gyakori szereplője Rézi), épp ezért különösen népiesek, jól illik rájuk *Senyei Oláh István* kifejezése: „bávatag népies” művek.²⁵ Később, környezete pozitív hatására, a nép igazi sorsának ismerője és feltárója lett.

Alföldi ihletésű lapjainak, festményeinek főszereplője az útőr, a szántó-vető paraszt, a széllel, téllel viaskodó vadász és munkás. Míg a tápéi határt ábrázoló művein elsősorban a táj lelkét, karakterét kutatta, addig az 1927—29 közötti „Pihenő” sorozatán már az ember lett a középpont. Közel plánba, szinte premier plánba hozza egyelő,

²⁵ Senyei Oláh István: A képzőművészetek Debrecenben (Debrecen sz. kir. város és Hajdú vármegye monográfia, — szerk. Csobán Endre — 305.)

14. Holdfény-Alföldi táj, 1932 (linometszet)

hajladozó parasztlakjait, s az elernyed, roskadt testtartással, az arcok gyötörtségével már a kifulladását is érzékelteti. Debreceni ábrázolásain a város „érdes részét” mutatja be fáradt favágóival, a széntelegek munkásaival. Tanyai képein úgy jeleníti meg a széllal birkózó, hóviharba került kucsmás parasztokat, hogy érezni, nemcsak a természettel, a sorssal is birkóznak. E művei az Ady Társaság-beli művészek hatását árulják el: Gáborjánitól tanulhatta a paraszti élet realista értékelését, de hallgatta Veres Péter, Németh László előadásait is.²⁶ Sajnálatos, hogy 1936-ban kilépett az intenzív társadalmi tevékenységet folytató debreceni Ady Társaságból, s ezzel bizonyos mértékig szakított realista, néhol a kritikai realista tendenciákat érvényesítő, expresszív jellegű stílusával.

Nem lett megalkuvó, csak a társadalmi problémáktól került távolabb művészete átmenetileg, 1937—40 között, amikor — *Békés István* szavaival élve — „*ha nem is nőtt fölbe debreceni önmagának, de nem is maradt alatta. Amíg metszeni, karcolni, festeni hagyták, a kor bilincseiben verve is alkotott*”.²⁷ Egy embertelen kor áldozata lett, még ha ki is bírta, túl is élte volna a borzalmakat, még ha nem is megölték, hanem öngyilkosságba kergették is.

Ma is élhetne, most lenne 84 éves. Művei: érzékeny, finom grafikái, szellemes, de súlyos, értékelő tartalmakat hordozó festményei és a barátok, pályatársak szeretet őrzik emlékét.

²⁶ Sz. Kürti Katalin: A debreceni Ady Társaság képzőművészei (Déri Múzeum évkönyve, 1974. 751—778.)

²⁷ Békés István kiállítás megnyitója (Debrecen, 1976) DMKA.

Vadász Endre szegedi vonatkozású kisgrafikáinak jegyzéke²⁸

1921—22

- Sz. n.: Ex libris Budaya Baba (oszlopcarnok apró alakkal) R. 50× 43 mm
 Sz. n.: Ex libris Bartos Lilly (zongorázó lány, mögötte figurákkal
 díszített üveglablak) R. 77× 45 mm

1924

- op. 2. Név nélkül (vízhordó, hegyes táj előterében) 1926-tól Ex libris
 dr. Lustig István R. 115×180 mm

1925

- op. 5. Név nélkül (tanya, fák) később Ex libris Déry Ernőné R. 68×118 mm
 op. 7. Ex libris Kolozs Lajos (fadöntők) azonos a 13. sz. alattival R. 89×110 mm
 op. 8. Ex libris Kolozs Lajos (favágók) azonos a 14. sz. alattival R. 89×115 mm

1927

- op. 9. Ex libris dr. Lusztig István (ópiumszívó) (klisében is) R. 75× 90 mm
 op. 10. Ex libris dr. Lusztig István (Bábeltornya) K. 118× 80 mm

1932

- op. 13. Ex libris Kolozs Lajos a 7. sz. levonata! R. 89×110 mm
 op. 14. Ex libris Kolozs Lajos a 8. sz. levonata! R. 89×115 mm

1933

- op. 15. Ex libris dr. Lustig István (halászháló, paragraffussal hálójában)
 Sz. n.: Kucses Évike (játsszó kislány) L. 98×78 mm
 K. 66× 60 mm

1934

- op. 19. dr. Lustig István — Szeged — könyve (város a Tisza-parton) R. 100×150 mm
 op. 20. Ex libris dr. Lustig István (kakasharc és §) R. 55×100 mm
 op. 21. Ex libris dr. Lustig István (repülő könyvön ülő férfi) L. 90× 76 mm
 op. 30. Ex libris Déry Ernőné (fészekre grafikákat hordó madár) R. 124×108 mm

1935

- op. 58. Ex libris Némedy Gyula (jelenetek egy apa életéből) R. 115× 75 mm
 op. 59. Ex libris Némedy Gyula (azonos az 58. sz.-val!)
 op. 69. D. E. szignett (asszony vízparton) H. 34× 30 mm
 op. 75. Dr. NGY. (monogram a napraforgó virágjában) H. 33× 30 mm
 op. 78. Dr. Lustig István — Széchenyi tér 17 Szegedi panoráma költözőkő
 műgyűjtővel R. 70×120 mm
 op. 85. Ex libris dr. Lustig István (§-ok sora flótázó §-sal) TÍZ RÉZKARC
 EX LIBRIS R. 65× 90 mm
 op. 89. Ex libris Déry Ernőné (nő erdőben) TÍZ RÉZKARC EX LIBRIS R. 116× 86 mm
 op. 90. Ex libris dr. Némedy Gyula (falusi temető) TÍZ RÉZKARC
 EX LIBRIS R. 90× 90 mm
 op. 92. BUÉK — 1936 — dr. Lustig István és felesége (kéményseprő) R. 110× 75 mm
 op. 93. Ex libris dr. Lustig István (vonuló madarak, fölül héber szövegsor) R. 75×108 mm
 op. 94. Dr. Markovits Lajos könyve (Pegasus) H. 78×102 mm
 op. 105. MSZ. (leány csónakban, amelyet halak vontatnak) H. 35× 45 mm
 op. 117. Ex libris Kolozs Lajos (fafeldolgozó üzem) H. 76× 94 mm
 op. 118. Kolozs Lajos és felesége (P és F betűs kártyát vivő galambok) R. 94× 82 mm
 op. 131. Ex libris Déry Ernőné (halál a fa alatt) HALÁLTÁNC R. 86× 118 mm

²⁸ Vadász első kisgrafikai oeuvre-katalógusát Soó Rezső közölte 1935-ben (i.m.), a másodikat dr. Lusztig István adta ki német nyelven. Ezt is figyelembe vette és korrigálta Soó Rezső 1936-ban (Magyar Exlibris, 1936. II. 4. 56—66.). 1939-ben jelenik meg Lusztig újabb német nyelvű katalógusa, amely 1922—39 közt időrendi sorrendbe állítja Vadász 250 kisgrafikáját. Az azonosításhoz nélkülözhetetlen ez a lista, mert Vadász csak 1937-től alkalmazza rendszeresen a műveken az opus jelölést, a számozást. Míndezen, valamint Varga Nándor Lajos: Adattár (Bp. 1945) című listája alapján készült el Sz. Kürti Katalin már említett kisgrafikai oeuvre katalógusa. Rövidítések: R = Radier ung (rézkarc), H = Holzschnitt (fametszet), L = lino, K = klisé.

op. 132. Ex libris dr. Lustig István (olasz táj, a hegyen halálfej)	R. 85×112 mm
op. 133. Lili könyve (nő mellett napraforgó és kaszás halál)	R. 115× 80 mm
op. 135. Ex libris Némegy Gyula (alvó halál mellett három angyal)	R. 94×100 mm
op. 141. BÚÉK — dr. Némegy Gyula (két angyal, felette „Angyalszárnynon vigyed azt tovább” szöveg)	H. 90×120 mm
op. 144. 1937 — BÚÉK — dr. Lustig Istvánék (a számokban figurák, béke-angyal)	R. 78× 96 mm
op. 147. Ex libris dr. Némegy Gyula (vándorló halál)	R. 117× 80 mm
op. 154. dr. N. (bórus táj kaszással)	H. 65× 45 mm
<i>1937</i>	
op. 159. Erinnerungsblatt Piets Besuch in Szeged 1937 Ápril (Kuylen autóval)	R. 95×145 mm
op. 165. 1938 — BÚÉK — dr. Lustig Istvánék (csónakázó pár, napkorongban 1938-as szám)	R. 96× 93 mm
op. 116/a Ex libris familiae dr. Telbisz — „Lopták dr. Telbiszéktől (Szeged)” (futó, könyveket hullató betörő)	H. 100×110 mm
<i>1938</i>	
op. 173. Déry Ilona könyveiből (szíveket szóró lányalak)	R. 106× 86 mm
op. 176. Déry Pál sportkönyveiből (kajakozó férfi)	R. 110× 90 mm
op. 189. Húsz év — egy szív, egy gondolat. Déry Ernő és Ilonka. Szeged. 1938. VI. 29. (szárnyas oltár)	R. 130×100 mm
op. 190. A jókívánságokat szívesen köszönik. Fricsay Ferenc és neje (vitorlás hajó angyalokkal, hangjegyekkel)	R. 122×107 mm
op. 195. D. P. (futballista)	K. 28× 17 mm
op. 196. D. I. (nő gyümölcskosárral) Azonos a 206. sz.-val!	R. 28× 17 mm
op. 205. BÚÉK — 1939 — dr. Lustig István (vető férfi)	R. 78× 92 mm
op. 206. Hálás köszönettel Déry Ilonka (nő gyümölcskosárral) azonos a 196. sz.-val!	R. 90× 80 mm

15. Könyvjegy a Telbisz családnak (fametszet)

16. Piet érkezése Szegedre, 1937 (rézkarc)

op. 237/a Boldog karácsonyt és Újévet kíván dr. Némegy Gyula és családja (parasztruhás angyal, hóna alatt könyvvel)	H. 110 × 92 mm
op. 241. Merry Easter Ilonka Déry (fészekre tojást hordó angyalok)	R. 96 × 94 mm
op. 242. Boldog húsvéti ünnepeket kíván Déry Ilonka (1939 feliratú, tojáson álló angyal)	H. 92 × 60 mm
op. 247 Lustig Lili ételreceptje (Eldorádó repülő csirkével)	R. 72 × 80 mm
op. 260. 20 000 ex libris dr. Lustig István (férfi májusfán)	R. 118 × 70 mm
op. 265. Déry Ilonka grafikai könyve (albumok, virágcsokor)	R. 87 × 89 mm
op. 266. Boldog karácsonyt és Újévet: Déry Ilonka (régí város angyalokkal)	R. 120 × 80 mm
op. 270. BÚÉK dr. Lustig Istvánék (térkép repülő békeangyallal)	R. 120 × 90 mm
op. 276. Boldog húsvétot kíván Lustig Lili 1940. (fára, tojásért mászó fiú)	R. 70 × 100 mm
op. 278. Boldog húsvéti ünnepeket kíván: Déry Ilonka (mézeskalács ház)	R. 80 × 60 mm
op. 279. Boldog húsvéti ünnepeket kíván Déry Pál 1940 (locsolkodó parasztleányke)	R. 80 × 60 mm
op. 287. dr. Habermann Gusztáv könyve (BTK-t olvasó férfi)	K. 80 × 60 mm
Sz. n.: Déry Pál zenei könyvtárából (Mozart-portré)	H. 70 × 60 mm
op. 291. Pax Déry Ilona 1941 (vitorlás, árbocán békeangyallal)	R. 120 × 90 mm
op. 292. BÚÉK 1941 (ketrecbe zárt angyalt csúfolók) Egyik levonata dr. Lustig István nevére	R. 86 × 80 mm
op. 294. Meghívó. Szeretettel várjuk... hó... órákor Lustig Lili és Pista (szívet tartó kislányok)	R. 115 × 65 mm
Sz. n.: BÚÉK — 1942 — dr. Lustig Istvánék (zsoldosra taposó angyal)	R. 90 × 68 mm
Sz. n.: BÚÉK Dr. Lustig Istvánék 1942. (galambra lecsapó fekete sas)	L. 80 × 60 mm
op. 312. Ex libris dr. Lustig István (régí várak lovagokkal)	R. 90 × 70 mm
op. 319. BÚÉK 1942 Déry Ilonka (békeangyal csigaháton)	R. 90 × 60 mm
op. 324. BÚÉK Kolozs Lajos és felesége (Szegedi városkép, napkorongon: 1942)	R. 95 × 95 mm
<i>1942</i>	
op. 331. BÚÉK 1943 Déry Ilonka (leány olajágot hozó galambbal)	R. 90 × 60 mm
op. 332. Ex Musicis dr. Lustig Istvánné (szobában lant, kottaállvány)	R. 70 × 50 mm
op. 339. Lustig Pista gyermekkori könyveiből (tulipánból kinéző fiú és leány)	R. 105 × 70 mm
Sz. n.: Pax 1944 — Déry Ilonka (téli város felett angyal)	R. 108 × 89 mm
Déry Ilonky — Szeged — Deák Ferenc u. 20. (mézeskalács ház)	L. 90 × 50 mm
Ex libris dr. Déry Zsuzsanna (gótikus ablak előtt ülő nő)	L. 90 × 50 mm

DIE BEZIEHUNGEN ZU SZEGED VON ENDRE VADÁSZ

Katalin Sz. Kürti

Endre Vadász ist am 28. Februar 1901 in Szeged geboren. Hier hat er seine Schulen mit dem Abitur im Realgymnasium abgeschlossen. Schon in seiner Kindheit interessierte er sich für das Zeichnen und Schnitzerei. 1918—19 setzte er Studien bei Ödön Heller, in der szegediner Freischule der bildenden Künste fort. Der tragisches Schicksal erlittene Heller setzte ihn auf die Bahn des Künstlers. Ab 1922 bis 1927 studierte Vadász an der Hochschule für Bildende Künste in Budapest. Seine Meister waren: Viktor Olgyai, später István Zádor in der Graphik und Adolf Fényes, bald Oszkár Glatz in der Malerei. Zwischen 1928 und 1936 unterrichtete er in Debrecen und war Mitglied der debrecener Ady-Gesellschaft vom fortgeschrittenen Geiste, bzw. der Ajtósi Dürer Zunft. Ab 1936 lebte er in Budapest. Er ist am Anfang Juni 1944 in einem Arbeitlager gestorben.

Der erfolgreiche, Europa-weit bekannte Graphiker pflegte gute Beziehungen zu Szeged. Er fuhr regelmäßig nach Hause. Hier in Szeged entstanden Hunderte von Schnitten, Stichen und Kleingraphiken, die seine Erlebnisse am Theiß-Ufer spiegelten. 1926 und 1927 meldete er sich mit selbständigen Ausstellungen, 1934 veranstaltete er mit zwei debrecener Freunden eine gemeinsame Ausstellung in seiner Heimatstadt. Er pflegte Beziehungen zum Szegediner Jugendkollegium der Künste, vor allem zu György Buday. 1936 wurde sein Kupferstich-Album unter der Mitwirkung von István Lusztiq durch den Zirkel der Szegediner Graphikfreunde herausgegeben. Das Album trug den Titel „Todes-tanz“. Unter den Besteller seiner Klauingraphiken befanden sich mehrere szegediner Kunstsammler. Mehr als 50 Exlibris hat er für István Lusztiq und für Frau Déri (die Gattin von György Déri) geschaffen. Er illustrierte auch einen Band von Gyula Némegy. In szegediner Privatsammlungen befinden sich zahlreiche bedeutende Öl- und Temperabilder von ihm, sowie merkwürdige Stücke seiner Kleingraphiken. Im Móra Ferenc Museum werden mehrere Bilder und rund 100 Kleingraphiken von ihm bewahrt. Dieses Museum veranstaltete die erste Gedächtnisausstellung zu seiner Ehre nach der Befreiung, im Jahre 1971. Später eröffneten sich die Ausstellungen seiner Werke in Debrecen (1976), in der Nationalgalerie in Budapest (1982), das Ungarische Fernsehen zeigte einen Portraitfilm von ihm (1977).